

EL REGNE DE DÉU, CONCEPTE CLAU DE LES BENAURANCES

per Gaspar MORA

Degà-President de la Facultat de Teologia de Catalunya. Barcelona

Les benaurances plantegen diversos interrogants que l'exegesi ha contestat diversament: el contingut exacte de les pròtesis —qui són els pobres en l'esperit, els humils, els pacificadors, els qui ploren, els qui tenen fam...—; la relació entre les pròtesis i les apòdosis —el Regne de Déu s'anuncia com a compensació, com a recompensa, com a plenitud...—; el moment del Regne anunciat —el Regne de Déu es promet per a un futur pròxim immediat, per a la realització escatològica trans-temporal...—; i, a la llum de tots aquests elements, el sentit exacte de la «felicitat» proclamada —és felicitat exclusivament futura que pot ser ara àdhuc ignorada pels mateixos interessats, és la felicitat futura ara ja posseïda només en esperança, és la felicitat real que prové de l'anunci fet per Jesús com a promesa segura, és una nova i autèntica felicitat interior ara ja més forta que el mateix sofriment dels qui pateixen...—. Aquesta diversitat d'accents en la resposta a les preguntes bàsiques és deguda a la peculiaritat pròpia de les benaurances: no hi ha tan sols un macarisme, sinó molts, no idèntics; hi ha dues versions distintes, la de Mateu i la de Lluc; a més, Lluc posa malediccions al costat de les benediccions; i, finalment, l'exegesi pretén d'individuïdual altres redaccions prèvies, distintes tant de Mateu com de Lluc, i n'estudia el sentit també propi. Per altra banda, les respostes es van multiplicant a causa de la incomoditat que provoquen les interpretacions a l'ús, exigint sempre nous estudis.

Aquest curt treball posa l'accent en un aspecte important de les benaurances evangèliques: què anuncien o prometen realment; quin és el sentit exacte de les apòdosis; què vol dir posseir la terra, ser consolat, veure Déu, ser saciat, riure; què significa, en boca de Jesús, anunciar a algú el Regnat de Déu. Aquest estudi és portat per un interès; mostrar que precisament aquesta és la clau de volta de tota la comprensió de les benaurances cristianes. No es pot entendre l'actitud evangèlica davant els qui pateixen, o davant els misericordiosos, o davant els qui viuen farts, si abans no s'ha copsat el sentit de la paraula de Jesús sobre el Regnat de Déu, que promet a uns i amenaça d'excloure'n d'altres. Crec que en general els comentaristes donen a aquesta qüestió una solució acrítica i pobra, i això origina moltes de les incomoditats que, malgrat tot, les benaurances continuen provocant, no sols fora de l'àmbit cristià sinó també a dins.

1. *El sentit global de les benaurances*

a) *Sentit de les benaurances de Mateu*

Dono per suposats els estudis comparatius entre la redacció de Mateu i la de Lluc¹. Mateu, que comença amb les benaurances el seu sermó de la muntanya, programa de vida cristiana, espiritualitza i moralitza les paraules rebudes de la tradició. Posa de relleu la qualitat moral dels interessats i es refereix a les seves actituds espirituals i a la seva activitat ètica («compassius», «nets de cor», «pacificadors» en les benaurances pròpies; «pobres en l'esperit», «humils», «els qui tenen fam i set de ser justos», en les comunes). Parla en tercera persona, i es refereix molt especialment als membres de la comunitat cristiana.

Normalment els comentaristes subratllen, en les benaurances de Mateu, la «correspondència» entre les pròtesis —actitud ètico-espiritual dels deixebles— i les apòdosis —la promesa escatològica. Aquesta correspondència té el to de «condició» per a entrar en el Regne i alhora de «recompensa» pel seu esforç ètic, amb una pinzellada de «plenificació» última i inabastable de la seva qualitat espiritual; posant de relleu, sens dubte, l'origen diví i el caràcter gratuït d'aquesta recompensa².

b) *Sentit de les benaurances de Lluc*

Les de Lluc tenen un aire diferent. Lluc presenta només quatre benaurances que continua amb quatre «ais» o malediccions. Aquest conjunt comença el seu «sermó de la plana», molt més resumit que el de la muntanya de Mateu, i que té també en Lluc un paper important, encara que menys solemne i programàtic que en el primer evangeli. Les benaurances de Lluc es dirigeixen en segona persona —«feliços vosaltres!»— als desheretats, sofrents i humiliats de la terra, sense accentuar cap qualitat ètica o actitud espiritual. En general, la redacció és universalista, però el lloc, el to i el context deixen endevinar que es dirigeixen als membres de la comunitat cristiana.

A aquests sofrents, Jesús els promet el Regne de Déu, que té en Lluc, segons els comentaristes, el caràcter de contrast i de compensació. Els qui pateixen veuran en la plenitud escatològica —i queda accentuada la contraposició ara-després— la compensació dels seus sofriments; allà riuran i seran saciats. Les malediccions confirmen amb pinzellades fortes el contrast entre la realitat present i la resolució escatològica; els qui ara posseeixen o s'afarten o riuen, patiran fam i ploraran. En aquest sentit «contrast» i «compensació» entren també, encara que negativament, en l'àmbit de la «correspondència»³.

1. Cal reconèixer el mèrit de J. DUPONT, que ha dedicat el primer extens volum de la seva trilogia sobre les benaurances a *Le problème littéraire*. Tota l'exegesi posterior n'és deutora. J. DUPONT, *Les béatitudes*, 3 vols., Paris, Gabalda, 1973 (1969).

2. DUPONT, *Béatitudes* I 209-264; III 209-667; I. GOMA, *El Evangelio según San Mateo (1-13)*, vol. I, Madrid, Marova, 1966, pp. 205-242; E. NEUHAÜSLER, *Exigence de Dieu et morale chrétienne*, Paris, Cerf, 1971, pp. 203-245; J. LAMBRECHT, *Eh bien, moi je vous dis. Le discours-programme de Jésus (Mt 5-7; Lc 6,20-49)*, Paris, Cerf, 1986, pp. 55-63; F. CAMACHO, *La proclama del Reino. Análisis semántico y comentario exegético de las Bienaventuranzas de Mateo 5,3-10*, Madrid, Cristiandad, 1987.

3. DUPONT, *Béatitudes* I 265-342; III 17-206; NEUHAÜSLER, *Exigence*; LAMBRECHT, *Eh bien* 64-69.

c) *Sentit de les benaurances de la font Q*

Són ja abundants els estudis sobre la font primera de les benaurances i els processos successius fins a arribar a les dues redaccions actuals. Diversos autors arriben a redaccions pràcticament idèntiques de la font comuna (Q)⁴. I pel que fa al nostre tema, són molt interessants els intents d'aproximació al sentit d'aquelles benaurances inicials, de manera que avui podem fer —o potser hem de fer— l'estudi dels macarismes no a base de dues redaccions sinó de tres, de les quals la conjecturada seria la primera i la font. Lluc seria l'evangelista que menys ha elaborat aquella tradició primera, encara que també ell hi ha deixat la seva empremta.

Segons els comentaristes, les tres benaurances inicials anirien dirigides sense matís als sofrents i oprimits d'aquest món, i la paraula evangèlica seria una solemne i messiànica proclamació del Regne de Déu com a contrast i compensació del seus sofriments. Dins el context general de la predicació escatològica de Jesús, aquesta promesa messiànica alliberadora tindria el to d'un anunci imminent, de la joiosa seguretat d'una irrupció salvadora de Déu que provoca la joia de l'esperança als qui pateixen perquè «ja és a les portes». També forma part de la font comuna la llarga benaurança als cristians perseguits, que en Lluc és la quarta i en Mateu s'ha desglossat en dues: la vuitena i la novena. Aquesta benaurança, que vindria d'un context distint i seria ja elaborada en el clima de la persecució a les primeres comunitats, posaria de relleu no el contrast i la compensació sinó la recompensa. Als cristians perseguits per causa de Jesús hom els anuncia que «la vostra recompensa és gran en el cel»⁵.

2. *L'anunci-promesa de les benaurances*

Concretem-nos ja en el tema d'aquest estudi: què anuncien realment les benaurances. Tots els comentaristes estan d'acord a subratllar la importància del concepte «Regne de Déu». En Mateu aquest concepte constitueix una inclusió (Mt 5,3 i 5,10) assenyalant clarament el marc de tots els macarismes⁶. Per la seva banda, Lluc (i Q) comencen la primera benaurança amb la promesa del Regne de Déu, marcant així el sentit del que ve després, àdhuc de tot el «sermó de la plana».

La pregunta, per tant, és aquesta: què significa la promesa del Règne de Déu en les benaurances?, quin contingut té? Alguns comentaristes subratllen el caràcter formal de l'expressió «Regne de Déu»: «Jésus ne s'explique jamais sur la nature du Règne de Dieu; il ne se préoccupe pas d'en définir la notion»⁷. La majoria d'estudiosos, potser sense subratllar-ho, en donen per suposat el caràcter formal,

4. DUPONT, *Béatitudes* I 343; LAMBRECHT, *Eh bien* 44,46; P. BENOIT-M.-É. BOISMARD, *Synopse des quatre évangiles en français*, vol. II, *Commentaire* par M.-É. BOISMARD, Paris, Cerf, 1972, p. 129. La quarta benaurança, sobre els odiats a causa del fill de l'home, és la que té un tractament més variat. Boismard posa les tres primeres com a nucli primitiu, anterior a Q.

5. DUPONT, *Béatitudes* II, especialment pp. 13-17, 49-51, 88-90, 379-381; BOISMARD, *Commentaire* 129-130; LAMBRECHT, *Eh bien* 44-45, 70.

6. GOMÀ, *Mateo* 208, 217; LAMBRECHT, *Eh bien* 57; CAMACHO, *La proclama* 46, 154-155.

7. DUPONT, *Béatitudes* II 106.

quasi buit de contingut. A partir d'aquí el llenguatge agafa dos camins: per una banda va sortint incessantment l'expressió «Regne-regnat de Déu» sense més concreció; per l'altra apareixen com a equivalents nous conceptes, alguns estrictament formals («plenitud», «salvació», «felicitat»...), altres que diuen ja algun contingut però de manera molt genèrica («justícia», «misericòrdia», «superació de l'opressió i el sofriment»...)⁸.

La interpretació de les benaurances es mou en aquest context espiritual, i va dibuixant una manera determinada d'entendre la «felicitat del Regne» que Jesús promet. La comprensió del Regne de Déu sol ser filla de dos fets molt relacionats: la interpretació literal de les «apòdosis» o segones parts dels macarismes, determinada per la seva «correspondència» amb les primeres parts, i el relleu desmesurat de l'estudi de les «pròtesis», les primeres parts, en el conjunt de la interpretació. Un tercer element ve a confirmar la pobra lectura de la magnitud «Regne de Déu»: la comprensió massa precipitada, ingènua, de les malediccions de Lluc.

a) *El Regne de Déu a la llum de les apòdosis*

És ja doctrina comuna entre els exegetes que les segones parts dels macarismes no són sinó explicitacions i aspectes diversos del concepte de Regne de Déu, proclamació central de les benaurances. Partint del concepte formal i buit d'aquesta magnitud, s'entenen les apòdosis com a claus hermenèutiques per a aproximar-nos a aquell concepte nuclear i bàsic. La felicitat del Regne de Déu s'entén, doncs, com a dibuixada en la llarga llista de «favors» divins promesos en les apòdosis⁹. El seu sentit no és de cap manera secundari. Quin és?

Comencem per Lluc i les tres primeres benaurances de la font Q. Per a la majoria de comentaris les segones parts volen dir senzillament el que diuen. «Sereu saciats» o «riureu» (Lluc), «seran saciats» o «seran consolats» (Q), vol dir senzillament que els qui pateixen deixaran de patir, els oprimits seran alliberats i els qui

8. Davant la formalitat del concepte, Dupont va a buscar-lo en el text base d'Is 61, il·luminat per altres (*Béatitudes* II 91-99); a partir d'aquí explicita així el seu programa: «Nous commencerons par examiner le thème de la “bonne nouvelle” dans les oracles d'Isaïe relatifs à la fin de l'exil; cette “bonne nouvelle” annoncée aux malheureux est celle de l'inauguration du Règne de Dieu. Nous verrons ensuite comment Jésus reprend le thème en proclamant que le Règne est proche. Au terme de l'enquête, nous nous attacherons à préciser le sens de la promesse de la première béatitude: Le Royaume de Dieu est à eux» (II 99; cf. pp. 99-123, 139-142). El resultat de l'estudi sobre el Regne de Déu, sempre marcat pel text d'Isaïes, són expressions com aquestes: «... ce Règne ou les malheureux ne sauraient manquer de devenir des privilégiés...» (II 140); «...l'assurance que les pauvres jouiront un jour des bienfaits du Règne de Dieu...» (II 140); «... ils sont au bout de leurs souffrances» (II 140). Vegeu també les expressions de Lambrecht: «on indique une situation de salut future» (*Eh bien* 49-50); «le bon roi terrestre est déjà le protecteur de ces gens —pauvres, veuves, orphelins— contre les puissants qui les exploitent. Ces prerogatives royales, Dieu ne va-t-il pas les exercer bien mieux encore?» (p. 53); o també les expressions de Camacho: «Con este anuncio —Mt 4,17— señala Jesús que el Reinado de Dios, la esperanza de Israel, está ya al alcance de los hombres; que Dios quiere reinar entre ellos inaugurando la era de paz, prosperidad, abundancia, justicia, etc., asociada, según la mentalidad judía de la época, al advenimiento del Reinado de Dios y reservada para el futuro escatológico» (*La proclama* 162). La mateixa noció de Regne de Déu està pràcticament definida pel contingut de l'esperança d'Israel. L'aportació de Jesús seria l'anunci de la seva proximitat.

9. GOMÀ, *Mateo* 234; LAMBRECHT, *Eh bien* 59-60; CAMACHO, *La proclama* 168.

tenen gana podran saciar-se. El contingut de les apòdosis —el contingut del Regne de Déu promès, de la realitat transcendent— està totalment marcat pel contrast amb les pròtasis —la realitat viscuda de pobresa i sofriment—. En aquest sentit, «contrast» no és sinó «correspondència negativa», de manera que es dona per suposat un equilibri o correspondència reals entre el sofriment fàctic i la felicitat promesa¹⁰.

Les benaurances de Mateu reben el mateix tractament. L'anunci del Regne és marcat, en les benaurances comunes, pel contrast, correspondència negativa, entre l'actitud espiritual passiva —pobres en l'esperit, humils, els qui ploren— i la felicitat promesa —seran consolats, seran saciats—; i en les benaurances pròpies, per la correspondència positiva entre l'activitat ètica —compassius, nets de cor, pacificadors— i la recompensa —seran compadits, veuran Déu, seran anomenats fills de Déu—. «Contrast» i «recompensa» donen el to de la interpretació de les apòdosis, és a dir, la seva lectura quasi-literal determinada per la correspondència —negativa o positiva— amb les primeres parts de les benaurances, defineix el contingut del Regne de Déu anunciat: és el lloc de l'alliberament de tota opressió, de la felicitat del qui menja i beu després d'una vida de sofriment, del consol i la misericòrdia rebudes de Déu¹¹.

Les dues úniques qüestions plantejades per les apòdosis es refereixen al «quan» i al «qui». Respecte al temps de la nova situació de felicitat, les interpretacions es mouen entre la imminència de la irrupció del Regne, la realització transtemporal *sine die*, i la inicial realització ja en el temps com a fruit de l'acció de Déu en l'experiència espiritual o a través de la seva comunitat. I respecte a l'autor d'aquesta nova situació, hi ha acord entre els comentaristes en la interpretació dels passius com a passius teològics, al·lusions implícites a la intervenció alliberadora de Déu, Rei escatològic, que manifesta el seu poder i la seva misericòrdia en favor dels oprimits i desheretats¹².

El «Regne de Déu» anunciat als qui pateixen s'entén a la llum de les apòdosis interpretades literalment. El Regne de Déu és la situació o el lloc en els quals els

10. DUPONT, *Béatitudes* II 49-51, 94-96, 96-99, 113-115; BOISMARD, *Commentaire* 130; LAMBRECHT, *Eh bien* 49-54, 64-66.

11. «Dans le cas, par exemple, des “miséricordieux” qui “recevront miséricorde”, il y a continuité et comme une homogénéité entre le trait qui caractérise les destinataires et la promesse qui leur est faite. Pour être moins évidente, la correspondance n'est pas moins réelle dans les autres cas entre le signalement de ceux auxquels ces béatitudes s'adressent et le sort qui leur est réservé dans le Royaume» (DUPONT, *Béatitudes* II 51; també III 209-210, 671-672). O les expressions de Camacho: «Mt 5,5 describe, por tanto, otro de los efectos del reinado de Dios: los sometidos van a recibir en herencia la tierra, es decir, gozarán de una independencia y libertad tal que les permitirá vivir plenamente felices» (*La proclama* 135); «A la actividad connotada por el sujeto de la pròtasis (en Mt 5,7) corresponde en la apòdosis una actividad idéntica; los que prestan cualquier clase de ayuda van a recibir a su vez, siempre que lo necesiten, la ayuda divina. Es decir, Dios va a comportarse con ellos del mismo modo como ellos se comportan con los demás» (p. 142; també pp. 126-127, 134-135, 139-140, 141-142, 145-147, 149-151, 156-158, 161-172). Igualment LAMBRECHT, *Eh bien* 49-54.

12. DUPONT, *Béatitudes* II 16-17, 51, 88-90, 141-142, 215-216, 379-381. Dupont veu el caràcter «teològic» de les benaurances en l'acció salvífica de Déu a favor dels pobres. Tot ve del seu concepte de Regne de Déu: «l'expression évoque son intervention dans le monde, l'action par laquelle il exerce effectivement sa souveraineté» (II 106). També GOMÀ, *Mateo* 221; LAMBRECHT, *Eh bien* 44-55, 64-69; CAMACHO, *La proclama* 116-118 i passim.

menyspreats, humiliats i justos podran alliberar-se, menjar, riure, ser feliços. Aquesta situació, sens dubte, serà obra de Déu, però es defineix per aquells fets. Aquesta és la joia del Regne de Déu anunciat per Jesús, l'obra amorosa del Pare que s'aboca als pobres, oprimits i fidels.

b) *El Regne de Déu a la llum de les pròtesis*

El que acabo de dir explica el pes exagerat que donen els comentaris a les primeres parts dels macarismes; i això tant en la interpretació de Mateu com en la de Lluc o de la font Q. Són inacabables les pàgines dedicades a matisar el sentit de les expressions ja conegudes: «pobres», «els qui patiu fam», «els qui ara ploreu»; «pobres en l'esperit», «els qui tenen fam i set de ser justos», «els compassius», «els nets de cor», «els pacificadors», «els perseguits per causa de la justícia». És sorprenent de veure la desproporció entre aquestes anàlisis, portades a vegades fins al detall quasi exagerat, i les poques pàgines dedicades a analitzar el contingut del que les benaurances prometen o anuncien.

Aquesta inflació desmesurada de les pròtesis al costat de la interpretació literal i ingènua de les apòdosis dóna com a resultat les interpretacions ja conegudes. En Lluc les benaurances no són sinó contrast i proclama de compensació als humiliats i oprimits; en Mateu no són sinó anunci de recompensa als qui suporten la desgràcia i opten per la justícia i la misericòrdia¹³. En definitiva, el Regne de Déu no s'entén sinó a la llum de les pròtesis. Les benaurances són genials en les categories humanes vers les quals es mostren sensibles, però no en el Regne de Déu que els prometen. Aquest no serà sinó l'alliberament que els compensarà de les seves desgràcies, la realització de les seves justes esperances o el premi que correspondrà a la seva rectitud espiritual. No hi ha més felicitat que aquesta¹⁴.

c) *Les amenaces segons Lluc*

Aquesta lectura es veu confirmada per la duresa de les malediccions de Lluc: «Ai de vosaltres els rics, els qui ara esteu saciats, els qui ara rieu... perquè patireu fam, us doldreu i plorareu!» La força de les pròtesis i el contrast amb les apòdosis són corprenedors. No podia sinó confirmar el clima comú: accent sobre les primeres parts i equivalència per contrast amb les segones. La desgràcia anunciada als ara rics i satisfets no pot ser altra que aquesta: passareu fam i plorareu¹⁵.

3. *Algunes reflexions crítiques*

Més endavant parlaré de la necessitat d'un canvi de mètode. Ja abans, però, és convenient de subratllar algunes debilitats de la comprensió corrent.

13. Així clarament CAMACHO, *La proclama*, especialment en el resum, pp. 161-165.

14. «El Reinado de Dios equivale a una nueva sociedad humana en la que las relaciones entre los hombres están fundadas en el amor mutuo y en la que los hombres gozan de plena familiaridad con Dios. De ahí la insistencia de Jesús en la felicidad que proporciona este reinado» (CAMACHO, *La proclama* 182). També DUPONT, *Béatitudes* II 227-228. LAMBRECHT, *Eh bien* 49-50, 53.

15. DUPONT, *Béatitudes* III 206; LAMBRECHT, *Eh bien* 66-68.

a) *La dialèctica de Lluc*

Sol ser ignorat el joc que proposa Lluc entre les benaurances i les malediccions. Als qui ara passen fam i ploren, hom els anuncia que seran saciats i riuran, i als qui ara estan saciats i riuen, que patiran fam i ploraran. La dialèctica és punyent. L'anàlisi exeegètico-lingüística, en canvi, sol ignorar aquesta repetició. Una mica incomprensiblement, s'entén que hom anuncia als qui passen fam i ploren la felicitat futura del menjar i el riure; i als qui mengen i riuen ara hom els amenaça amb la desgràcia del passar fam i el plorar. I quan els qui ara passen fam vagin farts? Seran aleshores objecte de maledicció? Es podria fer un joc lògic irreverent i blasfem. La interpretació literal i ingènua no evita aquest joc sinó que el provoca. Tot plegat necessita una lectura més delicada del concepte central, sempre misteriós i decisiu: el Regne de Déu.

b) *La devaluació del missatge evangèlic*

El concepte de Regnat de Déu és central en els Sinòptics. El seu estudi està en el punt de partença de tots els comentaris sobre els evangelis. En general, la reflexió bíblica confessa una humil ignorància respecte a aquest nucli del missatge del Jesús sinòptic, i s'hi aproxima amb respecte. El text de les benaurances, en canvi, es presta a una resolució precipitada del problema. Jesús no es limita a l'expressió més aviat formal de «Regnat de Déu», i va més enllà del gènere parabòlic, sempre ple per si mateix d'interrogants sobre el seu sentit. En les benaurances ressonen expressions vives, diàries, comprensibles: «seran consolats», «seran saciats», «riureu», «us doldreu», «plorareu». Potser enlloc més de l'Evangeli no es poden llegir expressions tan clares respecte al contingut de la gran promesa escatològica. El perill és imminent; el perill d'una lectura literal.

Queda sempre, però, la pregunta: és aquesta la felicitat del Regne que Jesús proclama?; es fa justícia al missatge evangèlic anunciant un Regne de Déu reduït a aquestes dimensions? És possible que, a la vista del sofriment dels menyspreats i oprimits de la terra, ens agradi de sentir que Déu està a favor d'ells i que la seva acció salvadora els salvarà dels seus sofriments i farà justícia. Però la qüestió no és si ens agrada de sentir-ho, sinó si és aquest un bon resum del missatge cristià de les benaurances; si és aquesta realment la felicitat que val la pena desitjar, la plenitud que Déu anuncia als pobres, la joia que Déu ofereix com a plenitud eterna de l'home.

4. *El Regne de Déu, transcendència i plenitud*

a) *El necessari canvi de mètode*

Les benaurances són un dels textos privilegiats del Nou Testament. Més que en altres passatges, la seva interpretació no es pot limitar a una anàlisi exeegètica estricta, sinó que ha d'entendre-les com un resum viu de tot el missatge evangèlic. Aquesta era, exactament, la intenció dels evangelistes, sobretot, però no únicament, de Mateu. El concepte clau de les benaurances, com de tot el missatge sinòptic, és el Regne de Déu. Els macarismes proclamen i anuncien bàsicament el

Regnat de Déu. El centre, el nucli d'aquesta magnitud bàsica és, estrictament parlant, un misteri, el misteri de Déu Pare tal com Jesús el va conèixer i estimar. És infidel al geni cristià devaluar el seu missatge central, entenent-lo a la llum de les segones parts de les benaurances llegides literalment, o a la llum del contrast-correspondència amb les primeres. El Regne de Déu no és una situació d'alegria, o la possibilitat de saciar-se per compensació del sofriment, l'opressió, el plor o la fam; no consisteix a rebre compassió o a ser objecte d'una gran recompensa, per correspondència a una determinada qualitat espiritual. En el Regne de Déu «hi ha» totes aquestes realitats, però no es pot «definir» amb aquestes expressions.

El Regne de Déu és Déu mateix, i pròpiament en la inabastable experiència que Jesús tenia de la seva presència i el seu Regnat¹⁶. Cal canviar de mètode interpretatiu. No es pot llegir el Regne de Déu en les benaurances a la llum d'altres conceptes pretesament més clars —apòdosis o contrast-correspondència amb les pròtesis—, sinó pròpiament al revés. Cal entendre les segones parts a la llum del concepte central de Déu i el seu Regnat. És pròpiament Déu i la seva plenitud salvadora la veritable alegria de l'home, l'autèntic riure, el definitiu saciament de tota fam. És exactament la vida en Déu l'única recompensa, la inesperada i definitiva plenitud. Aquest canvi de mètode exeegético-espiritual pot semblar un simple joc de paraules. Crec, però, que comporta una lectura distinta de les benaurances i de tot el sermó de la muntanya, una altra comprensió de la paraula cristiana davant els qui pateixen, els qui treballen per la pau o els qui són misericordiosos.

b) *La mort i la resurrecció de Jesús, clau hermenèutica del Regne*

Segons quina magnitud cal entendre, doncs, la plenitud en el Déu vivent que les benaurances proclamen als pobres i als nets de cor? Hi ha un sol camí: la mateixa experiència de Jesús, que té la seva realització fontal en la mort i la resurrecció. No puc ara allargar-me en aquesta qüestió, estudiada fins a l'extrem, però sí assumir-la com a únic criteri de lectura i d'interpretació. L'Evangeli va ser escrit i només es pot entendre a la llum de la mort i la resurrecció de Jesús; i de tot l'Evangeli, les benaurances són un dels textos més transparents d'empremta pasqual. El Jesús de Getsemaní i de la Creu està al darrere de les pròtesis; és el pobre sofrent i humiliat, víctima d'explotació; és el misericordiós i net de cor que porta la pau; és el perseguit i executat per causa de la justícia. I la resurrecció marca el sentit de les apòdosis. És contrast amb la creu i compensació dels seus sofriments; però és una compensació inesperada, sublim, l'única autèntica. És la comunió total amb el Pare, que va infinitament més enllà de tota interpretació mediocre del menjar, el riure, o el ser feliç, però que és el veritable riure i la veritable sacietat. I la resurrecció és també recompensa i correspondència, que porta al misericordiós i lluitador a la plenitud definitiva del seu gest, però és plenitud inesperada, correspondència més enllà de tota correspondència, final de camí que supera tota

16. F. J. SCHIERSE, dins *Mysterium Salutis*, Madrid, Cristiandad, 1971ss, vol. II, I 121-130; J. D. G. DUNN, *Jesus and the Spirit*, London, SCM, 1975, pp. 11-92; NEUHÄUSLER, *Exigence* 21-49; J. JEREMIAS, *Teología del Nuevo Testamento*, Salamanca, Sígueme, ³1977, pp. 80-87; G. MORA, en AAVV, *Praxis Cristiana* I, Madrid, Paulinas, 1980, pp. 111-116.

lògica. I cal dir que el misteri de mort i resurrecció no és un moment sublim, qualitativament diferent de l'experiència de Jesús de Natzaret, sinó que és el moment de la plena realització d'aquella experiència. La plenitud feliç que anuncia als pobres és l'única per a Ell possible: Déu¹⁷.

c) *Sentit de les benaurances de la font Q i de Lluc*

Quin és, doncs, el sentit de les benaurances de Lluc i, en la mesura que les assumeix, també les de la font Q? Són, abans que tot, la joiosa proclamació de Déu com a vida i plenitud per als pobres i els sofrents. Són l'anunci messiànic de la veritable joia, del veritable «riure», de la veritable «sacietat», de l'autèntic alliberament del dolor i de la mort. Aquesta «veritable joia de la vida» no es troba en la simple compensació dels sofriments; és això, és molt més i ho és a un altre nivell, a l'únic: en Déu¹⁸. Tot el Nou Testament es troba davant aquesta grandesa i, alho-

---

17. Cal dedicar una atenció especial a l'aportació d'I. Gomà a aquest aspecte central de les benaurances. El primer que cal subratllar és el seu decidit accent sobre el caràcter escatològic de les apòdosis, i no sols respecte al «quan» de la seva realització, sinó sobre tot al «què» del seu contingut. Benaurança per benaurança van ressonant expressions espiritualment paral·leles. Sobre Mt 5,5: «Su “consuelo” —el dels qui ploren— es la Redención, para el gozo de la Vida eterna, ultraterrena...» (p. 221); sobre 5,6: «La saciedad (...) es posesión de Dios, y, con Dios, de todo bien» (p. 224); sobre 5,7: «La misericordia prometida... es tan amplia como “la posesión del Reino de los cielos”, la heredad de la Tierra, la “saciedad” y la “consolación”; su plenitud es esperanza para el futuro eterno» (p. 227); sobre 5,11-12: «...una “recompensa”, que es la fruición escatológica del mismo Dios “en los Cielos”» (p. 240). Potser la descripció més completa del Regne anunciat és aquesta: «Con ello alcanza su plenitud estética la septiforme irisación de la Felicidad mesiánica. La han orquestado en armonía de fondo siete símbolos, apenas perceptibles por el laconismo de la redacción: el derecho de ciudadano en la *Monarquía de Dios*, la posesión de la *Patria*, la liberación del *cautiverio*, la admisión al *Banquete* celestial, la sentencia de perdón en el gran *Juicio*, el goce de la mirada de Dios en su *Liturgia* eterna. Falta el último toque; la luz perfecta, definitiva, cristiana en la representación de esta Felicidad: ser el cielo una *Familia de Dios*» (p. 234). La importància i la plenitud de les apòdosis són tan accentuades que, espontàniament, comença el comentari de tres, almenys, de les benaurances (5,7.8.9) per la descripció de la plenitud accentuada abans d'entrar en l'estudi dels seus beneficiaris. Tota possible correspondència és entesa de manera matisada, espiritual: «A esta felicidad mesiánico-escatológica predispone una perfección moral, que está con ella en línea de analogía» (p. 231). Això porta a una altra consideració. Sembla que l'accent sobre la realització escatològica en plenitud el mena a espiritualitzar massa les vives i dramàtiques paraules de Jesús, sobretot en Lluc: «sereu saciats, riureu». Jesús anuncia realment l'alliberament dels sofriments, l'alegria, l'acabament de la fam. La qüestió seriosa és entendre en quin sentit la vida de l'home en Déu és realment l'alliberament del sofriment i de la injustícia. De fet, en el seu comentari, Gomà parla diverses vegades de la incoació d'aquella plenitud situant-la sempre en la «pregustació» de l'experiència interior (pp. 224, 227, 234). Potser aquesta excessiva interiorització es deu a la manca de referència pasqual (mort-resurrecció) que es nota en el comentari, per altra banda excel·lent.

18. Boismard ho diu clarament respecte al nucli primitiu de les benaurances: «Jésus rompt une certaine tradition juive... (Is 29,18-19; 49,6-13; 60-62) qui liait le bonheur eschatologique à une restauration politique et terrestre de la domination d'Israël sur le monde... Se situant dans la ligne déjà tracée par Nb 18,20; Ps 16; 49; 73, il enseigne que la seule vraie richesse, la seule source de bonheur, c'est la possession de Dieu la vie avec Dieu et en Dieu (Mt 6,19-21; 19,21), vie que l'homme ne peut obtenir pleinement qu'à la fin de sa vie terrestre, lorsqu'il entre dans la vie éternelle de Dieu» (*Commentaire* 129). Després, però, comentant l'aportació del proto-Lluc (els «ara») diu: «par le fait même, il insiste sur le renversement de situation qui se produira dans le monde eschatologique, sur la compensation qui est promise aux pauvres» (p. 130). L'accent sobre el contrast escatològic no fa pas minvar la força de

ra, debilitat de llenguatge. Jesucrist és «la vida» (Jn 14,6), en Ell trobem «l'alegria» (1Jn 1,4), Ell ens dona «la pau» (Jn 14,27), Ell és «l'única salvació» (Ac 4,12). L'Evangeli anuncia la vida, la salvació, l'alegria, la pau, la sacietat; expressions que són simples evocacions per a indicar una plenitud que les realitza i les supera infinitament.

Per aquesta mateixa raó, les benaurances de Lluc són també un crit desesperat. «Feliços els pobres, perquè és vostre el Regne de Déu», a més de proclamació, és avís i crit; l'alegria, el riure, la sacietat que els manca no la podran trobar sinó en Déu. No és tan sols la proclamació de la felicitat; és la proclamació de l'única felicitat, la inesperada, la que té a l'horitzó la mort i la resurrecció. Molts proposen altres felicitats als pobres i als desheretats, felicitats que apareixen com a temptadores i evidents: la felicitat del posseir, del menjar, del riure, de l'acabament dels sofriments. Si aquestes promeses no s'anuncien dins l'àmbit espiritual de la mort i la resurrecció en Jesucrist, són promeses falses, porten a una nova perdició, són escàndols. «És inevitable que vinguin els escàndols; però ai d'aquell per causa del qual vénen! Més li valdria que li posessin una roda de molí al coll i el tiressin al mar, abans d'escandalitzar un d'aquests petits» (Lc 17,1-2). La qüestió central de les benaurances no és la tensió «ara-després», sinó el contingut del que anuncien. Jesús anuncia als pobres el Regne de Déu, la plenitud, la felicitat i la sacietat viscudes en l'esperit de la mort i la resurrecció en Ell; només aquí pot trobar l'home la veritable alegria, la sacietat autèntica. «I benaurat és aquell que no s'escandalitzarà de mi» (7,23).

A la llum de les benaurances s'entenen les malediccions. «Però, ai de vosaltres, els rics, perquè teniu el vostre consol! Ai de vosaltres, els qui ara esteu saciats, perquè patireu fam! Ai, els que ara rieu, perquè us doldreu i plorareu!» (Lc 6,24-25). Tampoc aquí la «fam» i el «plor» que anuncien no són primàriament literals i físics. Són l'anunci de la perdició i de la seva angoixa. No estan al mateix nivell vida real i amenaça, com no estan al mateix nivell la fam i el plor amenaçats i la fam i el plor soferts de les primeres parts de les benaurances. No és la gana o el dol del que Jesús preveu per als perduts; són símbols —provocats pel contrast retòric— de l'allunyament de Déu i de la vida, del Déu de l'única felicitat de l'home. La primera maledicció anuncia ja la raó d'aquesta perspectiva: «teniu el vostre consol»; de la mateixa manera que el ric té ja «els seus béns» (16,25), o els bons tenen ja «la seva recompensa» (Mt 6,2.5.16). Es redueixen a la migrada felicitat del diner, del riure i de l'anar fart. Les malediccions no tenen cap mena de ressò venjatiu. És també, al seu nivell, un crit i un avís: estan perdent l'única vida veritable.

d) *Sentit de les benaurances de Mateu*

També les benaurances de Mateu tenen com a nucli espiritual el Regne de Déu. No són, estrictament, la descripció de les qualitats ètiques i espirituals del seguidor de Jesús sinó l'anunci del Regne de Déu per als deixebles que viuen aquestes

---

l'anunci del Regne i, sobretot, el seu contingut. La compensació, també per a Lluc, és determinada pel concepte ple i transcendent del Regnat de Déu promès.

qualitats. Aquest anunci no és simplement la promesa d'una recompensa futura que correspon a l'esforç ètic dels destinataris; també les de Mateu són la proclamació joiosa de la plenitud en Déu anunciada als seguidors fidels, als despresos, generosos, misericordiosos i forts en la persecució. També en Mateu el pes recau en l'anunci del Regne de Déu, no en la descripció de les qualitats ètiques¹⁹. La relació exacta entre les pròtesis i les apòdosis és precisament la manca de correspondència real en una vestidura de correspondència literàrio-retòrica. El centre espiritual és la proclamació de Déu i del seu Regnat que supera tota aparent correspondència.

L'Evangeli de Mateu és ple d'aquestes correspondències retòriques entre fidelitat i premi que superen tota correspondència real; el premi és precisament el Déu vivent, la comunió amb Ell com a plenitud sempre inabastable. «Va comparèixer el qui havia rebut cinc talents i en presentà cinc més, tot dient: Senyor, em vau confiar cinc talents; mireu, n'he guanyat cinc més. Molt bé, servent bo i fidel, li digué el seu amo; has estat fidel en el poc, i jo et posaré sobre molt; entra en el goig del teu Senyor» (Mt 25,20-21). «Qui és, doncs, el servidor fidel i prudent que l'amo va posar al cap del seu servei per donar-los l'aliment al temps degut? Sortós aquell servent que l'amo, quan vingui, trobi fent-ho així; en veritat us dic que el posarà al cap de tots els seus béns» (24,45-47). Lluc expressa la mateixa idea de manera viva: «Un noble va partir en una terra llunyana... va cridar deu funcionaris seus i els donà deu mines... Quan ell va tornar... es presentà el primer i li digué: Senyor, la vostra mina n'ha produïdes deu. Bé, bon servent, li digué; ja que has estat fidel en molt poca cosa, tingues potestat sobre deu ciutats» (Lc 19,11-17). O la coneguda expressió de Mateu: «I tot el qui hagi deixat cases, o germans, o germanes, o pare, o mare, o fill, o camps, a causa del meu nom, en rebrà cent vegades més i tindrà en herència la vida eterna» (Mt 19,29). El mateix sermó de la muntanya repeteix tres vegades l'anunci d'una «recompensa gran» «que ve del Pare» per als qui fan almoïna en secret (6,3-4), per als qui pregunten en secret (6,6), per als qui dejunen sense ostentació (6,17-18). És recompensa a una vida ètico-espiritual que supera infinitament tota correspondència; és la «recompensa gran» de Déu mateix.

Algunes benaurances de Mateu accentuen l'aspecte retòric de la correspondència (fam i set de ser justos – saciats; compassius – compadits); altres posen de relleu el caràcter escatològic de l'última perspectiva (nets de cor – veure Déu; pacificadors – ser anomenats fills de Déu). Totes estan clarament emmarcades per la doble proclamació que fa inclusió i els clona sentit: d'ells és el Regne del cel (Mt 5,3 i 10); la promesa és la mateixa plenitud en Déu, i això realitza i supera tota categoria de premi i correspondència.

Les benaurances de Mateu, a més de proclamació, són també exhortació. Proclamar joiosament la plenitud en el Regne de Déu per als despresos i misericor-

19. «...il y a glissement du point de vue théologique (Dieu seul donne la vie bienheureuse) au point de vue éthique: les béatitudes deviennent "vertus"» (BOISMARD, *Commentaire* 130). El fet de canviar l'estil de les pròtesis no comporta pas la devaluació del concepte de Regne de Déu. En Mt hi ha hagut procés de «pobres» a «pobres en l'esperit», però no en el concepte que marca realment tota la grandesa i el misteri de les benaurances: el Regnat de Déu.

diosos comporta exhortar a aquestes actituds de l'esperit. Ja es veu, però, el sentit de l'exhortació. No és exactament promoure una actitud ascètica «que mereix» o «perquè mereix» un premi; i menys és l'impuls a complir les condicions prescrites per a anar al cel. És l'exhortació a fer el joïós i difícil camí de la vida veritable, de la plenitud en Déu.

Conclusió

Queden oberts alguns interrogants. Un seria el de la tensió entre el després i l'ara, que cal resoldre a la llum del que s'ha dit. El més decisiu, probablement, és el del sentit i la realització de la «plenitud en Déu». Al darrere hi ha, sens dubte, un concepte-experiència de Déu Pare com a Vida de l'home; i també hi ha un concepte d'home, gestat a la llum de la mort-resurrecció de Jesús, que troba la seva plenitud total, no solament espiritual, en Déu. Ambdós temes són prou centrals i prou entranyables per a deixar-los només enunciats. El meu intent ha estat mostrar que són aquests misteris, i no altres concepcions més febles, l'àmbit de lectura i d'interpretació de les benaurances.

Gaspar MORA

Remei, 20

08028 BARCELONA

Summary

The paper asks about the exact meaning of the apodoses in the Beatitudes: what they announce or promise. After a review of the current exegesis, by which the apodoses are interpreted literally (eating, laughing, being happy) and the Kingdom of God is described according to that interpretation, a reversion of method is proposed: only a right definition of the Kingdom of God can bring us to a sound interpretation of the apodoses in the Beatitudes. Taking the Death and Resurrection of Christ as the hermeneutical key about the Kingdom of God, the apodoses are to be interpreted in the light of the message about God in the context of Death and Resurrection of Christ. This is the only authentic Beatitude, which superates every literal and narrow-minded conception of human happiness.